

СТРУКТУРА, СЕМАНТИКА ТА ПЕРЕКЛАД ТЕРМІНІВ НА ПОЗНАЧЕННЯ
ВІЙСЬКОВОЇ АВІАЦІЙНОЇ ТЕХНІКИ ТА БЕЗПІЛОТНИХ СИСТЕМSTRUCTURE, SEMANTICS, AND TRANSLATION OF TERMS DENOTING
MILITARY AVIATION EQUIPMENT AND UNMANNED SYSTEMS

Петров О.О.,

orcid.org/0000-0003-4641-3559

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри германської філології, перекладу та зарубіжної літератури
Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

Губич П.В.,

orcid.org/0000-0002-7179-5627

старший викладач кафедри іноземних мов та перекладознавства

Львівського державного університету безпеки життєдіяльності

Антонішин В.І.,

orcid.org/0009-0007-7981-4937

студент

Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

У статті досліджуються структурні, семантичні та перекладознавчі параметри англомовної й україномовної термінології військової авіаційної техніки та безпілотних систем в умовах інтенсивного оновлення військової терміносфери. Метою є з'ясування закономірностей номінації, моделей словотворення та принципів стандартизації термінів, а також окреслення стратегії перекладу високоспеціалізованих одиниць з урахуванням вимог НАТО/СТАНАГ, ISO та профільних стандартів. Теоретичну базу становлять праці класиків термінознавства й перекладознавства та напрацювання українських дослідників військової лексики; емпіричний матеріал включає англомовні й україномовні терміни на позначення видів озброєння, авіаційної техніки та БПЛА. Автори застосовують структурно-словотвірний, когнітивно-семантичний і зіставний аналіз. Показано, що система військових термінів демонструє високу продуктивність моделей префіксації, суфіксації, словоскладання, а також дво- й багатокomпонентних конструкцій. Виокремлено провідні метафоричні моделі (зооморфні, антропоморфні, стихійні, техно- та економіко-ігрові, евфемістичні), які забезпечують концептуалізацію складних технологічних процесів і впливають на оцінно-прагматичний потенціал військових текстів. Обґрунтовано необхідність опори на стандартизовані глосарії та міжвідомчу уніфікацію при перекладі термінів авіаційних систем і БПЛА, зокрема *IED*, *cluster munition*, *loitering munition*, *FPV drones* тощо. Практична значущість дослідження полягає у підвищенні точності профільного перекладу, сприянні уніфікації військової термінології та вдосконаленні підготовки перекладачів і фахівців сектору безпеки й оборони. Перспективи подальших розвідок пов'язуємо з корпусним аналізом військово-технічних текстів і створенням двомовного глосарію озброєння з акцентом на БПЛА, ППО, кібер- та гібридні системи.

Ключові слова: військова термінологія, безпілотні літальні апарати (БПЛА), військовий переклад, термінотворення, метафора у військовому дискурсі, англо-українські термінологічні відповідники.

The article examines the structural, semantic and translation parameters of English and Ukrainian terminology for military aviation technology and unmanned systems under conditions of the military terminosphere rapid renewal. The aim is to identify regularities of nomination, word-formation models and principles of term standardisation, as well as to outline translation strategies for highly specialised units with regard to NATO/STANAG, ISO and domain-specific standards. The theoretical framework is based on the works of classical scholars in terminology and translation studies, as well as on the contributions of Ukrainian researchers of military lexis; the empirical material comprises English and Ukrainian terms denoting types of weaponry, aviation equipment and UAVs. The authors employ structural-word-formation, cognitive-semantic and contrastive analysis. It is shown that the system of military terms demonstrates high productivity of prefixation, suffixation, compounding, as well as two- and multi-component constructions. The study identifies the main metaphorical models (zoomorphic, anthropomorphic, elemental, techno- and economic-game, euphemistic) that ensure the conceptualisation of complex technological processes and influence the evaluative-pragmatic potential of military texts. The article substantiates the need to rely on standardised glossaries and inter-agency unification when translating terms for aviation systems and UAVs, in particular *IED*, *cluster munition*, *loitering munition*, *FPV drones*, etc. The practical value of the research lies in improving the accuracy of specialised translation, promoting the unification of military terminology, and enhancing the training of translators and professionals in the security and defence sector. Prospects for further research are associated with corpus-based analysis of military-technical texts of different genres (operational reports, NATO doctrinal documents, technical manuals, media discourse) and with the creation of a bilingual glossary of weapon systems with a focus on UAVs, air defence systems, cyber and hybrid systems.

Key words: military terminology, unmanned aerial vehicles (UAVs), military translation, term formation, metaphor in military discourse, English–Ukrainian terminological equivalents.

Постановка проблеми. У сучасних умовах зростання воєнно-політичної напруги та трансформації глобальної безпекової архітектури особливої актуальності набуває дослідження термінологічних систем, що функціонують у сфері військової справи, оборонних технологій та безпеки. Військова терміносфера характеризується інтенсивним оновленням, що зумовлюється розвитком озброєння, цифровізацією систем управління військами, впровадженням інтегрованих платформ ситуаційної обізнаності та реагування (SOP/SoP, SitRep, C2/C4ISR), а також розширенням спектра кібернетичних, радіоелектронних та CBRN-загроз. Унаслідок цього відбувається стрімке зростання кількості неологізмів, аббревіатур, терміноелементів та мультикомпонентних номінацій.

Комплексність військової терміносистеми значною мірою визначається її міждисциплінарністю, оскільки вона функціонує на перетині інженерії, інформаційних технологій, медицини катастроф, міжнародного гуманітарного права та комунікаційних студій. Висока частка англійських запозичень, варіативність калькування й недостатня уніфікованість термінів створюють додаткові труднощі для укладання глосаріїв, стандартизації та перекладу.

Проблематика військового перекладу формує окремий, високо регламентований сегмент перекладознавства, у межах якого особливо значущими є питання міжмовної еквівалентності, термінологічної точності та прагматичної адекватності. З огляду на стрімке оновлення поняттєвого апарату військової сфери, виникає потреба у систематизації механізмів термінотворення, критеріях кодифікації та принципах стандартизації військових термінів.

Особливої уваги потребує переклад номінацій, що позначають види авіаційного озброєння та техніки, а останнім часом безпілотних систем (назви дронів, БПЛА та різноманітних безпілотних платформ), адже саме ця підсистема є критично важливою в сучасній воєнній ситуації. Перекладацькі рішення мають узгоджуватися зі стандартизованими вимогами до жанрово-регістрової точності (накази, інструкції, SOP, SitRep), термінологічної узгодженості (STANAG, ISO, ДСТУ) та прагматичної недвозначності, що є ключовим у ситуаціях підвищеного ризику. Серед основних викликів виокремлюються полісемія, омонімія, відомчі розбіжності у номенклатурах озброєння та масштабний корпус аббревіатур, який потребує чіткої контекстної верифікації.

Отже, **актуальність дослідження** зумовлюється необхідністю комплексного аналізу структурних, семантичних і перекладознавчих параметрів термінології військової авіаційної техніки та безпілотних систем в умовах її динамічного розвитку. З'ясування закономірностей номінації, варіативності перекладацьких рішень і механізмів стандартизації сприятиме підвищенню точності перекладу англійської військової термінології.

Завданням є з'ясування закономірностей номінації, моделей словотворення та принципів стандартизації термінів, а також окреслення стратегії перекладу високоспеціалізованих одиниць з урахуванням вимог НАТО/СТАНАГ, ISO та профільних стандартів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні підходи дослідження спираються на класичні засади термінознавства (Е. Wüster, Н. Felber, J. Sager, М. Т. Cabré, F. Kageura) та інтегрують інструментарій суміжних дисциплін – логіки, когнітивної семантики, інформаційних наук і спеціальних галузевих знань. Українська наукова традиція (зокрема праці Т. Кияка, О. Д'якова, З. Куделька, Л. Симоненко, І. Кочана) надає методологічну базу для побудови моделей упорядкування терміносистем, формулювання принципів термінотворення та критеріїв якості дефініцій і перекладних відповідників. Проблематика військового перекладу розглядається в контексті теорій еквівалентності, трансферу та жанрово-стильової адаптації (Е. Nida, Р. Newmark, J. Catford, М. Baker, А. Chesterman, В. Hatim & I. Mason), а також у світлі практичних методик українських дослідників більш прикладного спрямування (О. Корурець, В. Карабан, Т. Кияк та ін.). В своїх працях В. В. Балабін наголошує на необхідності формування спеціальної теорії військового перекладу з чітко означеним об'єктом, предметом і категоріальним апаратом [2, 3]. Загальним принципом перекладу авіаційних термінів присвячена монографія Г.В. Мажжеріної [5]. Особливостям перекладу суто військових термінів присвячено статті З.З. Коржак [4], теоретичні засади дослідження термінів військової справи у сучасній англійській мові розглядає В.В. Байло [1], більш специфічні групи військової термінології (наприклад, військово-морської термінології) досліджують С. М. Фролов, І. О. Крилов [6].

Виклад основного матеріалу. Аналіз основних способів словотворення односкладних військових термінів на позначення зброї в англійській та українській мовах засвідчив, що для лексики цієї тематичної сфери характерний

широкий спектр словотвірних моделей. Серед них: безафіксне творення, суфіксальна деривація, префіксація, суфіксально-префіксальне творення, а також словоскладання (комполіти та юкстаполіти структури, що пишуться разом або через дефіс відповідно).

У межах структурного аналізу встановлено, що односкладні військові терміни обох мовних систем поділяються на прості, похідні та складні, що дозволяє виокремити шість основних типів залежно від задіяних словотвірних засобів.

Прості терміни (безафіксні), які мають нерозкладну структуру і не містять словотвірних афіксів: *flight* (літальний апарат), *javelin*, *flare* (сигнальна ракета), *missile* (керована ракета), *drone* (дистанційно керований літальний апарат), *rocket* (некерована ракета). В українській мові: *ракета*, *джавелін*, *байрактар*.

Префіксальні терміни утворюються шляхом додавання префікса до кореневої основи англійській мові: *antirocket*, *antimissile*, *contrarocket*, *hydroplane*, *euromissile*, *monoplane*, *biplane*; в українській мові – *авіабомба*, *антиракета*, *гідролітак*, *євроракета*, *протиракета*, *аероплан*, *моноплан*, *біплан*, *аеробалістика*.

Терміни, утворені шляхом поєднання двох словотвірних моделей – префіксації та суфіксації: *aeroballistics*, *dirigible*, *interceptor* (винищувач-перехоплювач), *helicopter*; українська мова: *винищувач*.

Група складних термінів охоплює лексеми, утворені на основі словоскладання. Залежно від способу графічного оформлення виокремлюють комполіти та юкстаполіти.

Комполіти – це складні слова, утворені поєднанням двох (інколи більше) основ, які формують одне цілісне слово. Часто поєднання здійснюється за допомогою сполучної голосної.

Наприклад: англ. *airbomb*, *starstreak* (переносний зенітно-ракетний комплекс), *aircraft*, *airplane*, *seaplane*; укр. *звинтокрил*, *бомбоскидач*, *конвертоплан*.

Юкстаполіти – складні терміни, утворені поєднанням двох слів через дефіс, що позначають єдине поняття: англійська мова: *target-missile* (ракета-ціль), *fighter-interceptor* (винищувач-перехоплювач), *fighter-bomber* (винищувач-бомбардувальник), *missile-carrier* (ракетоносіє); українська мова: *літак-снаряд*, *винищувач-бомбардувальник*, *бомбардувальник-ракетоносіє*, *літак-винищувач*, *літак-штурмовик*, *ракета-пастка*, *літак-амфібія*, *ракета-перехоплювач*, *ракета-торпеда*, *літак-торпедоносець*, *літак-порушник*, *ракета-носіє*, *ракета-ціль* тощо.

Двокомпонентні терміни в англійській мові також демонструють широку варіативність, що проявляється у використанні кількох продуктивних структурних моделей.

Модель N + N (іменник + іменник) є однією з найхарактерніших для англійської військової термінології: *aircraft ordnance* (авіаційне озброєння), *aircraft armament* (авіаційне озброєння), *free-fall weapon* (авіаційна бомба вільного падіння), *cruise missile* (крилата ракета), *missile system* (ракетний комплекс), *rocket armament* (ракетна зброя), *rocket weapon* (ракетна зброя).

Структура V + N має обмежене поширення та використовується переважно для найменування засобів ураження за їх функціональною ознакою: *strike missile* (ракетні засоби нападу), *decoy missile* (ракета-пастка), *barrage rocket* (загороджувальна ракета), *boost rocket* (ракета-носіє). В українській мові модель V + N належить до непродуктивних і майже не реалізується у військовій термінології.

Модель Adj + N (прикметник + іменник) – найбільш продуктивний тип двокомпонентних термінів як в англійській, так і в українській мовах: *airborne rocket* (авіаційна некерована ракета), *homing missile* (самонавідна ракета), *pilotless bomber* (безпілотний бомбардувальник), *winged rocket* (крилата ракета), *antisatellite rocket* (протисупутникова ракета), *wire-guided missile* (керована по проводах ракета). В українській мові аналогічна модель (*прикм.* + *ім.*) є домінуючою у творенні військових термінів цієї групи.

Серед військової термінології широко зустрічаються багатоконпонентні терміни. Під багатоконпонентними термінами розуміємо складні терміни, що містять три й більше лексичних одиниць. На відміну від двокомпонентних конструкцій, вони забезпечують значно вищий ступінь семантичної деталізації, оскільки залучають кілька залежних компонентів, які конкретизують різні аспекти значення стрижневого слова – переважно *ракета*, *бойовий літак*, *комплекс* тощо.

У межах англійської військової термінології найчастіше реалізуються наступні моделі. Модель Adj + N + N (прикметник + іменник + іменник) є найпоширенішою для англійських багатоконпонентних термінів: *electronic warfare aircraft* (літак радіоелектронної боротьби), *general purpose bomb* (бомба загального призначення), *guided bomb unit* (керована авіаційна бомба), *folding-fin aircraft rocket* (некерована авіаційна ракета зі складаним стабілізатором), *short-range bomber aviation* (бомбардувальна тактична авіація), *anti-ship missile system* (комплекс протикорабельних

ракет), *consumable body rocket* (ракета з корпусом, що згорає), *air defense missile* (ракета ППО), *space defense missile* (зенітна керована ракета), *anti-low-flying aircraft missile* (зенітна керована ракета для ураження літаків на малих висотах).

Модель N + N + N (іменник + іменник + іменник) широко реалізована в англійській мові, однак майже не функціонує в українській: *ground attack aircraft* (штурмовик), *air superiority fighter* (винищувач здобуття переваги у повітрі), *cluster bomb unit* (авіаційна бомбова касета), *rocketry and missilery equipment* (артилерійсько-ракетна техніка), *fire support helicopter* (вертоліт вогневої підтримки).

Модель Adj + Adj + N (прикметник + прикметник + іменник) активно використовується для позначення типів ракет: *air-launched guided missile* (авіаційно керована ракета), *high-speed antiradiation missile* (швидкісна протирадіолокаційна ракета), *antiaircraft guided missile* (зенітна керована ракета), *anti-tank guided missile* (протитанкова керована ракета), *tactical ballistic missile* (тактична балістична ракета), *intercontinental ballistic missile* (міжконтинентальна балістична ракета).

Модель N + Adj + N (іменник + прикметник + іменник) менш поширена: *theatre ballistic missile* (балістична ракета театру військових дій).

До менш продуктивних, але системно фіксованих структур належать моделі: N + N + N + N: *missile defence weapon system* (зенітний ракетний комплекс); Adj + N + N + N: *airborne warning and control system* (літакова система дальнього радіолокаційного виявлення та управління); *special operations forces gunship* (бойовий вертоліт сил спеціальних операцій); N + Adj + N + N: *aircraft antisubmarine weapon system* (авіаційний протичовновий комплекс); N + N + Adj + N: *battlefield range ballistic missile* (тактична балістична ракета); Adj + Adj + N + N: *multi-mission special operations aircraft* (багатоцільовий літак спеціального призначення); Adj + N + Adj + Adj + N: *next generation light antitank weapon* (переносна протитанкова керована ракета малої дальності).

Метафоризація у військово-технічному дискурсі виконує низку ключових функцій, серед яких провідними є концептуалізація складних технологічних процесів через залучення знаних та доступних для інтерпретації доменів та регулювання оцінності та легітимності застосування конкретних видів озброєння. Метафоричні перенесення у цій сфері формують цілісні когнітивні моделі, які спрощують сприйняття складної технічної інформації та

одночас впливають на формування прагматичних конотацій.

У військово-технічній англійській терміносистемі поширені назви типу *stinger* («жало»), *viper/adder* (назви ракет), *Tomahawk* (антропонім із культурною конотацією «бойової сокири»). В українському дискурсі аналогічні моделі реалізуються у сполуках *жало ракети*, *сітка-павутина РЕБ*. Такі метафори актуалізують ознаки швидкості, токсичності, прихованості та агресивності, що посилює експресивний потенціал терміна.

Терміни *firestorm*, *hail of bullets*, *shockwave* (англ.) та *вогняний вал*, *злива вогню*, *ударна хвиля* (укр.) структурують уявлення про бойові дії через образ неконтрольованої та всепоглинаючої сили. У цьому випадку метафора є засобом репрезентації інтенсивності та масштабності впливу.

Терміни типу *smart weapons*, *seeker head*, *homing* позначають технології високоточного ураження й містять метафоричний перенос інтелектуальних характеристик на технічні системи. В українській терміносистемі вони репрезентуються відповідниками *високоточна (розумна) зброя*, *головка самонаведення*, *самонаведення*. Такі номінації формують позитивно марковане уявлення про «хірургічність» удару (*surgical strike*).

Поняття *game-changer*, *force multiplier*, *cost-imposing weapon* моделюють стратегічний вимір застосування озброєння та дозволяють репрезентувати бойові дії в термінах продуктивності, ефективності та економічної доцільності. Українські відповідники (*змінювач гри*, *мультиплікатор сили*) відтворюють інтенцію стратегічної раціоналізації.

У термінах *kinetic solution*, *neutralize the target* (кінетичне рішення, нейтралізувати ціль) реалізується евфемізація, спрямована на зниження емоційної напруги й маскування летальності дії. Сучасний військовий дискурс також продукує метафори гібридних доменів: *information weapon*, *weaponization of narrative*, *sanctions as a weapon*, що свідчить про розширення семантичного поля поняття «зброя» за межі фізичного впливу.

При перекладі військово-технічних термінів широко використовуються стандартизовані відповідники. Прикладом усталених міжмовних співвідношень є такі пари: *improvised explosive device (IED)* → *саморобний вибуховий пристрій (СВП)* – відповідник корелює з дефініційними параметрами ААР-06; у документах допускається дублетне подання аббревіатури IED для міжвідомчої уніфікації; *cluster munition* → *касетний боєприпас* – термін закріплений у міжнарод-

ному праві (Конвенція про касетні боеприпаси), у технічних описах доцільно уточнювати типи суббоеприпасів; *loitering munition* → *барражуючий боеприпас* – гібридна категорія, що поєднує характеристики UAV і ракети; стандарт НАТО передбачає фіксацію скорочення *LM*.

Показовим є пошук англо-українських еквівалентів у терміносистемі БПЛА. Наприклад: *UAV (Unmanned Aerial Vehicle)* – *безпілотний літальний апарат* (універсальний термін, застосовуваний у військовій та цивільній сферах); *FPV drones* – *дрони FPV (з керуванням від першої особи)*; *kamikaze drones* – *камікадзе-дрони*, тобто апарати одноразового застосування з вибуховою бойовою частиною; *Bayraktar TB2 drones* – усталена власна назва системи: *дрони Bayraktar TB2*; *long-range drone strikes* – *удари дронів дальньої дії*; *Switchblade drones* – *дрони-камікадзе Switchblade* (точкове ураження цілей); *drone warfare* – *ведення бойових дій із використанням дронів* (концепт сучасної війни); *drone-based missile* – *ракета, запущена з дрона*.

Терміносистема БПЛА є динамічною та перебуває в стадії активного розвитку, що зумовлює появу нових гібридних позначень (*weaponized drone*, *loitering munition drone*, *drone near miss*). Коректний переклад таких одиниць можливий лише за умови аналізу контексту, оскільки без нього втрачається технічна специфіка (напр., *weaponized drone* не тотожне *бойовому дрону*, а означає саме *озброєний апарат*).

При перекладі високоспеціалізованої військової термінології, особливо авіаційної та безпілотних систем, потрібно уточнювати контекст. Терміни, що здаються прозорими, можуть мати спеціальні значення в різних підсистемах; спиратися на стандартизовані джерела (глосарії НАТО, ЄС, стандарти DOD); враховувати жанрово-стилістичні параметри тексту (офіційна документація, аналітика, технічний опис); зберігати міжнародні аббревіатури (FPV, UAV, VTOL) з поданням розшифрування при першому згадуванні; уни-

кати калькування, якщо воно спотворює зміст або знижує точність терміна; у таких випадках доцільно відтворювати стандартизовані моделі (напр., «дрон типу VTOL»).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведений аналіз структурно-семантичних та перекладацьких характеристик термінів на позначення озброєння в англійській та українській мовах засвідчує багатовимірність і високий ступінь динамічності сучасної військово-технічної терміносистеми. Виявлено, що метафоризація відіграє важливу когнітивну та прагматичну роль: вона пристосовує складні технологічні концепти до антропоцентричної картини світу, формує оцінно-модальні орієнтири та впливає на сприйняття легітимності застосування озброєння. Зооморфні, біоморфні, антропоморфні, стихійні, економіко-ігрові та евфемістичні метафори репрезентують різні механізми концептуальної інтеграції, підкреслюючи динамізм, агресивність, раціональність чи «хірургічність» зброї.

Аналіз перекладознавчих аспектів показав, що найбільшою проблемою є неоднозначність термінів, відсутність усталених відповідників у швидкозмінних доменах (зокрема у сфері БПЛА), а також розбіжності між різними інституційними стандартами. Переклад військово-технічної лексики потребує застосування глосаріїв НАТО, узгодження з міжнародною термінологічною практикою, врахування жанрових характеристик тексту та уникання некоректного калькування. Перспективними напрямками подальшої роботи вважаємо поглиблений корпусний аналіз військово-технічних текстів різних жанрів (оперативні звіти, доктринальні документи НАТО, технічні мануали, медіадискурс) з метою виявлення нових моделей термінотворення та метафоризації та створення двомовного глосарію для класифікації та стандартизації термінів на позначення озброєння, з особливим акцентом на БПЛА, системи ППО, кіберзброю та гібридні домени.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Байло В. В. Теоретичні засади дослідження термінів військової справи як номінативних одиниць у сучасній англійській мові. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія*. 2018. Вип. 37(2). С. 18–20.
2. Балабін В. В. Визначення поняття «військовий переклад». *Філологічні трактати*. 2018. Т. 10, № 3. С. 7–14.
3. Балабін В. В. Теоретичні засади військового перекладу в Україні. Київ : Логос, 2018. 492 с.
4. Коржак З.З. Особливості перекладу сучасної військової термінології. *Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету*. Вип. 38, 2023. С. 71–75.
5. Межжеріна Г. В. Англійські авіаційні терміни в аспекті перекладу. Київ : Фенікс, 2021. 96 с.

6. Фролов С. М., Крилов І. О. класифікація тематичних груп військово-морських термінів. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського*. 2021. № 1. С. 134–138.

Дата першого надходження рукопису до видання: 11.11.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 12.12.2025

Дата публікації: 31.12.2025